

תגובה לאסא כשר ועמוס ידלין

מייקל וולצר*

אסא כשר ועמוס ידלין ניסחו תגובה ארוכה מאוד על מאמר מתומצת שכתבתי לפני כמה שנים. לצערי, עקב מחויבויותיי, איני יכול להגיב בצורה יסודית וארוכה כמותם. אני מעריך את תשומת-הלב שכשר וידלין השקיעו בבניית טיעוניהם, אך אצטרך להגביל את עצמי לכמה הערות ממוקדות.

1. האנלוגיה לאפגניסטן, ככל האנלוגיות, אכן אינה מושלמת, אם כי לדעתי היא לקויה פחות מכפי שכשר וידלין מרמזים. אתקן עם זאת נקודה אחת קטנה אך מרכזית לטיעונם הרחב יותר: אין זה נכון לומר כי לממשלה האפגנית הייתה "שליטה אפקטיבית" ברוב השטחים שבהם נלחמו החיילים האמריקאים. הלוואי שכך היה, אך "שליטה" היא בדיוק העניין שעליו נלחמו. עם זאת, אני מתעניין יותר בשקידה שבה כשר וידלין מתארים את ההבדלים בין ישראל בעזה לבין ארצות-הברית באפגניסטן. זאת, מאחר שמה שהם עשו היה לצייר תמונה שלפיה מצב החיילים הישראליים בעזה לא רק שונה בצורה קיצונית ממצבם של חיילי ארצות-הברית באפגניסטן, אלא גם יחיד במינו בעולם, לדעתי; לפחות איני יכול להעלות בדעתי דוגמה דומה נוספת. המסקנה היא, אם כן, שככל שהמצב בעזה מחייב טיעונים מוסריים ספציפיים, אלה טיעונים שניתן לטעון אותם אך ורק בשם החיילים הישראליים. טענה זו נראית לי גם מפוקפקת מבחינה מוסרית וגם מסוכנת מבחינה פוליטית. (במאמר מוסגר אוסיף כי קצינים אמריקאים שחזרו לאחרונה מאפגניסטן הם שהציעו לי לראשונה את האנלוגיה של אפגניסטן–עזה, וכאשר עשו כן הם בוודאי הזדהו עם עמיתיהם הישראליים וחשו אהדה כלפיהם. לא הייתי ממהר לומר להם שהם טועים.)

2. לדעתי, כוונתם של כשר וידלין ב"סיכון מוצדק" היא לכל סיכון שנדרש מבחינה צבאית, כלומר, שמתחייב מן המשימה הצבאית; וכוונתם ב"סיכון מופרז" היא לכל סיכון נוסף שעשוי להידרש (בעיניי) מבחינה מוסרית. לגבי התוספת האפשרית הזו עמדתם היא בדיוק "אפס" – אין מקום לדרוש שום סיכון נוסף, לפחות לא מהחיילים הישראליים הנלחמים בעזה בתנאים שכשר וידלין מתארים. עקרונות מוסריים אינם יכולים להצדיק שום סיכון מעבר לאלה שנוצרים עקב המצב הצבאי בפועל. זאת

* פרופסור (אמריטוס) לפילוסופיה של המוסר, המכון למחקר מתקדם, פרינסטון, ניו-ג'רזי, ארצות-הברית.

נראית לי העמדה ה"רשמית" של כשר את ידלין. והנחרצות שבה הם מבטאים עמדה זו וממחישים אותה באמצעות הדוגמה השלישית שלהם (על טרוריסט בבניין יחד עם אזרחים) מדגישה את חילוקי-הדעות בינינו.

3. אך האם זאת באמת עמדתם של כשר וידלין? ייתכן שאני טועה, אך אני מרגיש תזוזה מסוימת מהקו ה"רשמי" שלהם עצמם. קודם-כל, הם אומרים שגם כאשר הזהרת האזרחים עלולה להיות כרוכה בעלויות צבאיות (הם אינם אומרים "סיכונים", אך בדרך-כלל פגיעה "במידת הצלחתה [של משימה צבאית] או בסיכוייה להצלחה" משמעה גם חשיפה של הכוח לסיכון רב יותר), גם אז על ישראל להעביר את האזהרות. זה"ל צריך לעשות מאמץ "מעבר לנדרש על-פי שיקולי המידתיות" כדי לצמצם את הנזק האגבי (המשני). שנית, כשר וידלין אומנם אינם רוצים בדרך-כלל ללכת "מעבר" לעקרון המידתיות, אולם בו עצמו הם תומכים בעקביות. משמעות הדבר היא שחיילים חייבים לתקוף את יעדם בדרכים שאינן גורמות נזק בלתי-מידתי לאזרחים. אולם יהיו מקרים רבים שבהם העיקרון יפסול התקפות מסוכנות פחות וידרוש מהחיילים ליטול על עצמם את הסיכון הנוסף שהמידתיות מצווה על נטילתו. אם כשר וידלין בוחרים להתכחש לכך, ולהתעקש שכל סיכון נוסף הינו "מופרז", אזי הם מוותרים למעשה על המידתיות כאילוץ אפקטיבי בניהול מלחמה. אבל אם הם אינם מתכחשים לכך, אזי הם תקועים עם עמדת "הסיכון המסוים" שניסיתי להגן עליה, ואשר אינה מספקת – כפי שהם מציינים בצדק – הכולונה מדויקת.

4. אבל אין זה נכון לצפות שפילוסופים ותיאורטיקאים פוליטיים יספקו הכולונה מדויקת. תהא זו יומרנות בלתי-נסלחת מצידנו אם ננסה לעשות זאת בעודנו יושבים במשרדינו האקדמיים. כל שאנו יכולים לעשות הוא לטעון בעד העקרונות והשיקולים המוסריים שעל המפקדים בשטח להתחשב בהם בעת קבלת ההחלטות הגורליות שאין באפשרותם להימנע מהן. "סיכון מסוים" הינו ההכולונה הטובה ביותר שאנחנו יכולים לספק. פירושה של הכולונה זו היא שהמפקדים חייבים לשאול את עצמם אם ניתן לבצע את המשימה שהוטלה עליהם בדרכים שיפחיתו את הנפגעים מקרב האוכלוסייה האזרחית. ואם קיימות דרכים כאלה, עליהם לבחון את הסיכונים הכרוכים בהן לאנשיהם, ולשקול אם הם נופלים בטווח מתקבל על הדעת. אם כשר וידלין מאמינים במתן אזהרות, ואם הם מקבלים את אילוץ המידתיות, אזי הם חייבים להסכים כי יש טווח מתקבל על הדעת, גם אם אין הם יכולים להגדירו במדויק, לא יותר מכפי שאני יכול.

5. רשימת ה"סכנות שמשקפות לחייל ואשר... אזרח פטור מהן", על-פי כשר וידלין, אכן מרשימה, אך יש להציבה אל מול מספרי האזרחים והחיילים אשר נהרגים או נפצעים בפועל במלחמות האחרונות – למשל, בכל המלחמות למן קוריאה ווייטנאם ועד לאפגניסטן ועזה. דומני, לדאבוני, כי כל כמה שהסיכונים שהחיילים ניצבים בפניהם גדולים, הסיכונים שהאזרחים ניצבים בפניהם גדולים הרבה יותר. המלחמה המודרנית הינה בעיקרה אסון לאזרחים. אני מסכים לחלוטין שכאשר טרוריסטים מסתתרים בתוך אוכלוסייה אזרחית, הם הנושאים באחריות העיקרית לאסון. אבל אחריות עיקרית אינה אחריות בלעדית. חיילים המתעמתים עם טרוריסטים חייבים

להחליט כיצד לעשות זאת. בוודאי קיים ציווי מוסרי לחפש דרכים לצמצם את ממדי האסון, ואם לא נקבל נטילת סיכונים כאפשרות, לא יוותרו אופציות רבות לשקול. 6. החיילים שאנו דנים בהם הם אזרחים של מדינות דמוקרטיות, ואכן יש לממשלותיהם מחויבויות כלפיהם. כפי שכשר וידלין אומרים, ממשלות אלה חייבות לתת סיבות לסיכונים שהם דורשים מחייליהם לקבל על עצמם. ניסיון להימנע מהריגת גברים, נשים וילדים חפים מפשע הינו אחת הסיבות המוצדקות שהם יכולים לתת.